

MEDYADA KADIN HABERLERİ ÜZERİNDEN KADININ TEMSİLİ

Dr. Öğr. Üyesi Olcay UÇAKI

ÖZET

Medya, seçtiği haberlerle taşıdığı sosyal sorumluluğu belgeler. Kadın haberlerinin olumlu değil, olumsuz haberler olarak sunulması giderek toplumda kadın ve şiddet olgusunun birlikte algılanmasına neden olmaktadır. Haberlerin oluşturulması aşamasında yapılan seçimler David Manning White'ın “Haber Seçiminde Eşik Bekçisinin Rolü” araştırmalarına göre hangi olayın haber değeri taşıdığına karar veren eşik bekçileridir. Çalışmanın çıkış noktası medyada kadınların temsili anlamında seçilen haberlerin büyük oranda kadınlara karşı şiddet olaylarından seçilmesidir. Haber seçimlerinin kadını mağdur, zayıf ve edilgen gösterdiği de bir başka gözlemlenebilen olgudur.

Çalışmada günlük gazetelerdeki kadın haberleri söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Haberler üzerinde araştırmalar iki ayrı bölümde yapılmıştır. Birinci bölümde 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un hazırlık aşaması öncesinde yazılı basındaki gazeteleri temsilen seçilen altı gazetenin birer haftalık haberleri esas alınmıştır. Haber analizlerinin ikinci bölümü ise, Kanun'un uygulanmasından sonra yayımlanan gazete haberlerinin dijital ortamdaki kadın arşivleri üzerinden yapılmıştır.

Dolayısıyla çalışmamız aracılığıyla, halen yazılı basında örneklerini gördüğümüz mağdur kadın konulu olumsuz haber yaklaşımı dışında, barış gazeteciliği, dolayısıyla hak haberciliği yaklaşımı savunulmaktadır. Buna göre; seçilen haberler ile medyada eşitlikçi, hak odaklı bir yaklaşımla kadının, bağımsız, başarılı birey kimliğiyle temsil edilmesine olanak tanınmalıdır. Medyada kadın kimliğini büyük oranda belirleyen eşik bekçileri bu amaçlar doğrultusunda, kadınlara olumlu haberlerde daha fazla yer vermelidir. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un yürürlüğe girmesi gibi yasal koruma sağlayan etkiler medya ile desteklendiğinde kadın kimliği kabul görecektir. Medya eşitlikçi hak haberciliğiyle kadının toplumda hak ettiği değeri kazanabilmesi ve ekonomik anlamda güçlendirilmesi sürecinde hükümete, siyasi partilere fikir vermelidir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Haberleri, Kadın ve Şiddet, Medyada Kadın Kimliği, Haberlerde Kadının Temsili, Söylem Analizi, Hak Haberciliği.

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, olcayucak@aydin.edu.tr

WOMEN'S REPRESENTATION IN THE MEDIA WITH WOMEN NEWS

ABSTRACT

Media documents its social responsibility via the news it chooses. Presenting women news as negative news leads to understanding women and violence facts together. Choices made during the news creation decide which events are newsworthy based on David Manning White's research "The "Gate Keeper: A Case Study in the Selection of News". The starting point of this study is the fact that women are represented in the media mostly with the news about the violence against women. Another observable fact is that news choices make the women look victimized, weak and passive.

In the study, women news from daily newspapers were investigated using discourse analysis. Research about the news has been conducted in two phases. In the first phase, women news published in six newspapers during one week selected as a representation of newspapers in printed press before the preparation phase of the Law No. 6284 on the Protection of the Family and the Prevention of Violence Against Women. Second phase of the news analysis is based on newspaper news published after Law No. 6284 on the Protection of the Family and the Prevention of Violence Against Women took effect from the women archives in digital media

In this study, in addition to negative, aggrieved women approach that can be seen in today's written press, peace journalism and as a result of that, rights journalism approaches are being argued. According to this; women should be represented as independent, successful individuals with an equitable and 'rights oriented' media. For these purposes, gate keepers that substantially define the identity of women in media should give more places to women in positive news. Women identity will gain acceptance when legal protection measures such as the Law No. 6284 on the Protection of the Family and the Prevention of Violence Against Women were supported by the media. Media should give ideas to government and political parties with its equalitarian rights journalism in the process of rightful rise of social value and economical power of women.

Keywords: Women News, Women and Violence, Women Identity In Media, Women Representation In News, Discourse Analysis, Rights Journalism.

GİRİŞ

Ayrımcılıktan kaçınan, barış ve demokrasi gibi kavramlara katkı sağlayabilecek habercilik anlayışının geliştirilmesi düşüncesi, alışlagelen habercilik yöntemlerinden farklı haber arayışlarına neden olmaktadır. Bu arayış ve yeni haber pratikleri oluşturma sürecinde ortaya çıkarılan barış gazeteciliği, genel bir tarafsızlık söyleminin ardına gizlenmiş habercilik yerine, barışı, toplumda geri bırakılmış kişileri ve bunların sorunlarını, çözüm önerilerini savunmaktadır. Böylece toplumda baskın olan kişi ve grupların teksesliliğine farklı kesimleri temsil eden bir habercilik anlayışıyla alternatif bakış açısı oluşturulmaktadır.

Bu çalışmada yazılı basındaki kadın haber örnekleriyle metinlerin barış gazeteciliğine yakınlık ve uzaklıkları araştırılırken, son kısımda kadın haberlerinde barış gazeteciliği unsurlarının nasıl oluşturulabileceği tartışılmaktadır. Böylece medyadaki algılamaya göre, toplumda giderek artan kadın-erkek çatışmasının haberlerde kadını güçsüz, edilgen, korumasız gösteren söylem biçimi yerine daha farklı bir haberciliğin sorgulanması amaçlanmaktadır.

Çalışmada günlük gazetelerdeki kadın haberleri söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Sınırlılık anlamında çalışmanın birinci bölümünde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun hazırlık aşaması öncesinde yazılı basındaki gazeteleri temsilen seçilen altı gazetenin birer haftalık haberleri esas alınmış, ikinci bölümünde ise 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine dair kanunun uygulanmasından sonra yayımlanan haber örnekleri gazetelerin kadın haberleri arşivlerinden seçilmiştir.

İletişimin toplumsal hayata etkisi artarak devam ederken, medyanın toplumlara eşit düzeyde tanınma fırsatı tanğını söylemek olanağı yoktur. Bu konuda Habermas'ın iletişimin bireyleri etken faktörlere dönüştüren yaklaşımından söz etmek, kadının medyada etken-edilgen temsiline incelenmesi öncesinde yararlı olacaktır. Modernitede medya tarafından gerçekleştirilen iletişimin, yaşam dünyası etkinliği olarak anlaşılabilirliğini düşünen Habermas (1992: 436'dan akt. Alver, 2010: 157), bu iletişimin aile-komşu yaşam dünyasında pratik edilen alanda gerçekleştiğini öngörmektedir. Kamuoyu ise iletişim, içerikler ve duruş alma diğer ifadeyle fikir betimleme açısından bir ağ olarak betimlenebilir. Habermas iletişimsel eylem kuramında bireyi, çevresini şekillendirmede edilgen bir nesne olarak değil, etkin bir özne olarak düşünmekte ve bunu yetkinlik kavramıyla ilintilendirmektedir (Alver, 2010: 158). Ancak yaşam dünyasından farklı olarak sistem dünyası devlet, kapitalizm ve kapitalist ya da bürokratik örgütlenmelerden oluşmaktadır. Yaşam dünyasının işgali ve sömürgeleştirilmesi sürecinde kitle iletişim araçları, kamusal alanın yok olmasına, büyük firmalar ise, demokrasinin ortadan kalkmasına neden olmakta ve var olan eşitsizlik yeniden üretilmektedir. 21. Yüzyılda sistem dünyası içinde yer alan, para ve iktidar tarafından yönetilen medya, yaşam dünyasını biçimlendirmekte, bunu haberin türsel biçimleri, eğlence ve reklam aracılığıyla yapmaktadır (Habermas, 1992, 447'dden akt. Alver, 2010: 159).

Öteyandan kadın temsiline etken ya da edilgen olması yönünde belirleyici olan medyada yer alan haberlerin seçilme nedenleri konusunda Analitik Amprizm Kuram tasarımının temellerinden olan, David Manning White'ın "Haber Seçiminde Eşik Bekçisinin Rolü" kuramı fikir verecektir. Gazetecilikte haber seçimi, yayın politikası ve gazetecinin kimliği ile gerçekleşirken, bu işlevi yerine gazetecilerin konumu "kapı bekçisi araştırmaları" nın önem kazanmasına neden olur. Kapı bekçisi ya da eşik bekçisi araştırmaları ilk kez ABD'de gerçekleştirilir. Bu araştırmaların çıkış noktası, sosyal psikolog Kurt Lewin'in (1947) II. Dünya Savaşı yıllarında ev kadınlarının alışveriş yapma alışkanlıklarını belirlemeyi amaçlayan sosyal psikoloji temelli çalışmasıdır. Eşik bekçisi araştırmalarının temel soruları şunlardır; "Medyada hangi olaylar hangi nedenle yer almakta veya yer almamaktadır?" ve "hangi haberin, nasıl ve ne kapsamda yayımlanacağını kim belirlemektedir?"

David Manning White'ın "Haber Seçiminde Eşik Bekçisinin Rolü" araştırmalarına göre (White, 1964, 160'dan akt. Alver, 2010)), gazetecilikte eşik bekçiliği, iletişim açısından önemli olduğu düşünülen konuların seçimi ile enformasyon miktarının sınırlandırılmasını ifade eder. Bu çerçevede eşik bekçisi, olay ile haber yapımının kesişme noktasında hangi olayın haber değeri taşıdığına karar veren kişidir. Haber seçiminde karar verme eyleminin yapısal bir çerçevede, grupta gerçekleştiğine karar veren Lewin'in kapı bekçisi tasarımını gazete redaksiyonunda haber seçimine uygulamaya çalışan ve bu açıdan değiştiren White (1964: 166), haber seçimini eşik bekçiliğinin psikolojik ekolojisine dayandırarak, redaksiyon birimini bağımsız karar verici olarak basitleştirir. Belirli olayların niçin eşikten geçirilerek haber yapıldığının cevaplarını arar. Her iki araştırmacının kuramlarında savunduğu fikirler, eşik bekçisi kavramının oluşturulmasını etkiler. Gazetelerin zamanla değişen yapısı bu eşik bekçisi kavramının da değişmesine neden olsa da etkileri devam eder. Yeni sorular kimlerin eşik bekçisi olduğu ve haber seçimini etkileyen faktörlerin araştırılmasına yöneliktir. Redaktörler, editörler, gazetenin yapısı ilk başlarda araştırma konularını oluştursa da günümüzde haber kaynakları olan siyasi partiler, başbakanlar ve bakanlar haber seçimini etkileyen unsurlar arasında yerini almaktadır. (Uçak, 2007: 165) White'ın (1964) araştırmasından sonra, Breed(1955), Gieber (1956) ve Robinson (1973) tarafından yapılan eşik bekçisi araştırmalarında gazeteci bireysel olarak değerlendirilmek yerine, redaksiyonel sisteme entegre edilmeye çalışılır. Breed (1955) ve Gieber (1956); iktidarı, egemenliği, bürokrasiyi ve sosyalizasyonu gazetecilik araştırmalarına eklemleyerek, gazete örgütünün yapısal koşulları içinde iktidar, egemenlik, bürokrasi ve sosyalizasyon sürecini ortaya koyarlar (Alver, 2010: 126).

Kadınların medyada eşik bekçileri tarafından seçilen haberler ve enformasyon özellikleri nedeniyle zayıf ve etkisiz bireyler yerine bağımsız, güçlü ve etkin bireyler olarak temsilinin gerekliliği bu temsil biçiminin bir tür hak olarak görülmesiyle gerçekleşebilir. Dolayısıyla kadınların korunması gereken hak sahipliği ve bu konuda verdikleri mücadelenin tarihi haber analizleri öncesinde açıklanması yararlı konu başlıklarından biridir.

1. SOSYAL HAKLAR VE KADIN

Hakları tanımak, bazı insanların yasaların kendiliğinden işleyişi yoluyla elde edebileceklerinin ötesinde hakları olduğunun kabulü anlamına gelmektedir (Tanör, 1978:41). Bu şekilde özel olarak korunması gereken kişiler arasında kadınlar da yer almaktadır. Çünkü kadın erkek eşitsizliği bütün dünyada, üstelik yaşamın her alanında karşılaşılan bir olgudur. Bu olgunun en önemli sebebi ise ataerkil toplum yapısıdır. En genel ifadeyle ataerkillik, kadın erkek eşitsizliğini besleyen ve derinleştiren bir olgudur. Kadının ikincilleştirilmesi biyolojisiyle ilişkilendirilmek istense de bunun asıl nedeni toplumsal cinsiyet ve oluşturduğu cinsiyet kalıpları ile kadına ve erkeğe atfedilen cinsiyet rolleridir. Zira bedensel boyutunun ötesinde insanlar arasındaki ilişkilerin biçimlendiği ve sürdürüldüğü toplumsal pratiklerin içinde belirlenmesi nedeniyle cinsellikte toplumsal bir bağ bulunmaktadır (Connell, 1998: 102-107).

Ataerkilleşmenin kadına biçtiği rol her yerde karşımıza çıkmakta ve kadın özel alana kapatılarak kamusal alandan dışlanmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyete dayanan cinsel rol ayrılaşmasında erkeklerin kamusal alan yani siyasal, geniş ve yaygın alanda, kadınların ise duyguların dar, evsel ve sınırlı alanında yani özel alanda var oldukları görüşü belirleyici olmaktadır (Köse, 2011: 411). Bu bağlamda insanca bir yaşam için gereken asgari koşulları ifade eden sosyal haklar, çoğu zaman kâğıt üstünde kalmakta ve günümüzde neredeyse hak olmaktan çıkartılıp birer ayrıcalık haline getirilmektedir. Bu süreçte yönlendiriciliği ve etkileyciliği ile bireylerin zihin yapılanmasında ve bilişsel şemalarında etkili olan medya önemli işlevler üstlenmektedir. Zira bu araçlar belli söylemleri geliştirerek ya da dışlayarak, meşruluk iddialarını destekleyerek ya da çürüterek söylem mücadeleleri düzenlemektedir (Köse, 2011: 411). Diğer bir deyişle medya toplumdaki güç ilişkileri içinde inşa edilen ve yeniden üretilerek topluma sunulan temsil pratikleri aracılığıyla iktidar ilişkilerini ve uygulamalarını meşrulaştırmaktadır. Bu anlamda medyanın görevi kısaca, var olanı pekiştirmektir. Bu bağlamda medya, ataerki kültür kalıplarını tekrarlayarak, yeniden üreterek kadınlara bir anlamda değiştiremeyecekleri bu dünyayı kabul etmelerini öğretmektedir. Temel olarak medyadaki kadın temsilleri üzerine odaklanan bu çalışmanın amacı, kadınların kâğıt üstünde sahip oldukları bireysel ve kolektif sayısız hak ve özgürlüğün gündelik hayatta ne ile sınırlı olduğunu göstermek üzere yine basılı bir materyal olan gazeteler üzerinde bir inceleme yapmaktır. Böylece kadınların genelde ne tür haberlerle gazetelerde yer bulabildiği, şiddet, taciz, tecavüz, cinayet gibi nedenlerle haber konusu olduklarında haber dili ve temsil edilme biçimleri açısından uğradıkları hak ihlalleri sergilenerek, kadın odaklı bir habercilik dili açısından neler yapılabileceğine ilişkin bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

1.1. Kadın Hakları Mücadelesi

18. yüzyıl sonlarında başlayan kadının insan hakları mücadelesi 19. yüzyıla taşınarak devam etmiştir. 20.yüzyılda kadının özgürlük mücadelesine dönüşen bu mücadele, günümüzde cinsel ayrımcılık ve ekonomik eşitsizlikler karşısında hak arama mücadelesi görünümü kazanmıştır. Kadının medyada temsili tartışmasını başlatan feminist medya çalışmaları, medyadaki kadın temsillerinin dönüşümü için müdahalelerde bulunmuştur.

Feminist medya çalışmaları medyada kadın temsiline ilişkin problemi, feminizmin en genel tanımında içerilen üç temel yönle uyumlu biçimde ele alır: (Çelenk, 2009: 229)

1. Kadınların nasıl ne için baskı altında tutulduğunu anlamaya çalışan bir analiz.
2. Kadınların özgürleştiği ve cinsiyet rollerine ilişkin stereotiplerin ortadan kalktığı bir toplum tahayyülü.
3. Kadının baskılanmasını toplumun temel çelişkisi olarak kavrayan bir dünya görüşü (Dunois, 1971).

Medyada kadın temsili yoğun olarak 1970’li yıllarda feminist medya çalışmaları aracılığıyla gündeme getirilmiş ve kadını ikinci konuma iten toplumsal süreçlerin medyadaki kadın temsilleri ile etkileşim içinde kurulduğuna dikkat çekilmiştir.

Bu dönemde iletişim çalışmaları alanında kültürelci perspektiflerin hâkim olması, medya temsilinin “inşaaacı” olduğu, başka bir ifadeyle “toplumsalı yansıtmaktan çok inşaa ettiği” görüşünü öne çıkarmıştır. Feminist medya çalışmalarının bu inşa konusunu kadınların toplum hayatındaki ikincil konumunu pekiştiren bir toplumsallığın sembolik yeniden üretimi olarak yorumladığı açıktır.

Bu çalışmalar medyada kadının temsili ile ilişkili olarak üç temel nokta üzerinde durur: (Çelenk, 2009: 230)

1. Kadınların medya sektöründeki varlığı.
2. Kadınların medyada temsil edilme biçimleri.
3. Medya ürünlerinin kullanıcıları/ tüketicileri olarak kadınlar.

Çalışmamız basındaki kadın temsili hangisi tür haberler ile yapıldığının tespit edilmesi konusunda yoğunlaşması nedeniyle söz konusu temsil noktalarından ikinci maddede belirtilen, “Kadınların medyada temsil edilme biçimleri” çıkış noktası olarak ele alınmaktadır.

1.2. Kadınların Medyada Temsil Edilme Biçimleri

Medya sektörünün erkek egemen yapısı nedeniyle kadın konulu haberlerde bakış açısı hem kadının sorunlarını nedenleriyle ortaya koymaktan hem de kadını topluma yön verebilecek güçlü, başarılı bireyler olarak yansıtmaktan uzaktır. Kadın temsili görece bir iyileşme olmasına rağmen medyada cinsiyet ayrımcılığı ve kadının ezilen, güçsüz görünümünü içeren haber konuları ağırlık kazanmaya devam etmiştir. 1990’ların başında Deborah L. Rhode (1995) tarafından yapılan bir araştırma ilk sayfa haberlerinin üçte ikisinin ve televizyon haberlerinin %85’inin erkekler tarafından sağlandığını ortaya koyuyordu. Rhode’a göre medyadaki sorun sadece kadın bakış açısını yansıtmaya değildir. Asıl sorun medyadaki kadın temsillerinde, kadınların erkeklerle olan ilişkilerinin dışında bağımsız bireyler olarak görülmemeleridir.

2. TÜRKİYE’DE MEDYADA KADIN

Türkiye’de kadınlar son yıllarda Batı ülkelerinde yaşanan kadın sorunlarıyla karşılaşmanın ötesinde ülke özelinde yeni sorun ve baskılarla mücadele etme zorunluluğu yaşamaktadırlar. Önemli bir kadın nüfusu, kendilerine söz ve yaşam hakkı tanımayan bir gelenek ve törenin baskısı altındadır. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı tarafından Haziran 2008’de, “Töre ve Namus Cinayeti Raporu” açıklanmıştır. Raporun adlandırılışı, daha sonra medyadaki kadın cinayetleri haberlerinde klişe başlık ve manşetler olarak yer alan sakıncalı bir ifadeyi içermektedir. Rapora göre; 2002 yılında 150 olan “töre cinayeti” sayısı 2007 yılında 220’ye yükselmiştir.

İstanbul’da her hafta en az bir kadın töre cinayetine kurban gitmektedir (Radikal, 20.6.2008). Böylece Batı ülkelerindeki kadın sorunlarından farklı olarak Türkiye’deki sorun; kadınların yaşam hakkını ve kadın cinselliğini yok sayan bir gelenek ve kültürün medyada nasıl yeniden üretildiği ya da pekiştirildiği sorununa dönüşür.

Kadınlarla ilgili uluslararası sözleşmelere bakıldığında, Türkiye uluslararası düzeyde yasal bağlayıcılığı olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme'yi (CEDAW) 1985 yılında imzalamıştır. Medyadaki kadın temsillerinin “ayrımcı” nitelikte olmalarının konuyla doğrudan ilişkili düzenlemeler yanı sıra bu sözleşmeyle de yasaklandığı açıktır.

Türkiye'deki kadın örgütleri, haberlerde özensiz dil kullanımı veya görsel unsurlar ile töre, namus saikiyle işlenen cinayetlere adeta meşruiyet kazandırıldığını dile getirmektedirler. 'Kızımı amcası kaçırdı' (Milliyet,1.2.2012), 'O amca beni alıp otele götürüyordu' (Milliyet,3.2.2012), Töre cinayetine kurban giden kızın cenazesine ailesinden kimse gelmedi (Milliyet,4.2.2012), Kadına sigara dayığı (Milliyet,4.2.2012), Eşim, evlendiğimizden beri o kadınla beraber (Hürriyet, 3.2.2012), Sözleşmeyle satılan kız, baba evinde ortaya çıktı (2.2.2012) örnek haberlerinde olduğu gibi.

Kadınların Medya İzleme Grubu (MEDİZ), özensiz haberciliğin tecavüz suçuna iştirak anlamına geldiğinin belirterek dikkat edilmesi gereken konuları şöyle sıralamıştır: (Çelenk, 2009: 234)

1. Kamuoyunu bilgilendirme açısından özel bir önemi ya da yararının olmadığı durumlarda tecavüz, taciz, istismar gibi suçlar haberleştirilmemelidir.

2. Haberleştirildiğinde ise mağdurun izni olmadan yayımlanmamalıdır.

3. Haberlerde mağdurun kimliğine dair açık ya da örtük bu kimliği deşifre edecek hiçbir bilgi verilmemelidir.

4. Cinsel suçlarla ilgili haberlerde suçun işlenişine dair ayrıntıya yer verilmemelidir.

5. Televizyon haber yayınlarında da aynı konulara dikkat edilmelidir.

6. Bu tür suçların ‘nedenleri’ suçu meşrulaştırıcı biçimde araştırılmamalı, tecavüzcülere, tacizcilere ve bunların işledikleri suç savunan ifadelerine yer verilmemelidir.

7. Gazeteler, kadınları metalaştıran ‘arka sayfa güzeli’ ve benzeri görsel kullanımına son vermelidir.

8. Medya, özel hayatı, kadınların duygusal-bedensel- zihinsel dokunulmazlığını ihlal eden haberlere yer vermemelidir.

MEDİZ (2008, Nisan), tarafından yapılan bir araştırmada medyada kadın temsiline sonuclarını ortaya koymuştur. Türkiye'deki yaygın günlük gazetelerin genel yayın yönetmenlerinin tamamı erkektir. Haber kaynaklarının %18'i, köşe yazarlarının %12'si kadındır.

Haberlerdeki görsel unsurlar kadın bedenini nesneleştiren özellikler taşımaktadır. Araştırmaların ortaya koyduğu gibi yazılı ve görsel basındaki haberlerde kadınlar genellikle ya edilgen, korunmaya muhtaç ve mağdur bir konumdadır ya da entrikacıdır ve kötü amaçlar peşindedir. Medyada kadının temsilinde görülen bağımlı bireyler olarak özetlenebilecek bu eşitsiz haber yaklaşımının barış gazeteciliği kavramı ile eşitlikçi bir alternatif bakış açısına dönüştürülebileceği düşüncesindeyiz.

Barış Gazeteciliği, Özellikle teknolojideki gelişmelerin etkisiyle hızlı haber akışındaki içeriklerin oluşmasına alt yapı hazırlayan, anı yaşamaya yoğunlaşma, acı ve şiddete yönelen ilgi, kolay anlaşılabilir olanı baz almak ve etnik anlamdaki merkezîyetçi haber söyleminin objektiflikten uzak ve genel kanaatleri besleyen bir çerçevede oluşmasını ve gazetecilik mesleği açısından hak haberciliği, yurttaş gazeteciliği, barış gazeteciliği gibi yeni arayışlara neden olmuştur.

Geleneksel gazetecilik anlayışına göre, haberleri sunarken çatışmaya ilişkin olumsuz olay ve yaklaşımların haber konusu olarak seçilmesi, olayların aktarılmasında baskın görüşlerin ön plana çıkarıldığı metinlerin ağırlık kazanması farklı habercilik yaklaşımlarının başlıca nedenleridir. Sevda Alankuş'a göre (2009: 113), barış gazeteciliği, olay/sorun odaklı haberin değerini olağan dışılıkta bulan, haber kaynağı olarak seçkinleri kullanan, öte yandan 'nesnellik' ve 'dengelilik' adına iki tarafın söylediklerini vermeyi yeterli sayan, böylece 'iyiler-kötüler', 'suçlular-kurbanlar' gibi ikili karşıtlıklar üzerine kurulu bir dünya tasarımını ortaya koyan bir gazetecilik anlayışıdır. Basında gördüğümüz haber örnekleriyle sıklıkla görülen biz-öteki karşıtlıklarından birisi de cinsiyet ayrımcılığı üzerine kurulan, kadın-erkek arasında kurulan etken-edilgen, güçlü-zayıf ikilemeleridir. Barış gazeteciliği kavramının alt başlıklarından biri olarak ele alınabilecek olan cinsiyet ayrımcılığından kaçınan eşitlikçi ya da hak odaklı habercilik yaklaşımları, yeni gazetecilik anlayışında ihtiyaç duyulan çağdaş habercilik kavramına karşılık gelebilir.

Haber söyleminde savaş veya barış çabaları söz konusu olduğunda, 'biz ve elde ettiklerimiz', 'onlar ve kaybettikleri' ifadeleri yerine giderek tarafların kazanımları üzerinde yoğunlaşmalar tercih edilmektedir. Barış gazeteciliği fikri Theodore Peterson (1963), tarafından çerçevesi çizilen "Toplumsal Sorumluluk Kuramı"na dayandırılmaktadır. Peterson'a göre basın, çağdaş toplumda kitle iletişimin yaşamsal işlevlerini yerine getirme sürecinde sorumludur (İrvan, 2008: 267). Peterson'un kitle iletişiminin işlevleri bakımından öne sürdüğü topluma karşı sorumlu bir habercilik anlayışının diğer bir yanını, kampaşmalardan uzak, eşitlikçi, toplum hiyerarşisinin gerisinde kalan kişilere/gruplara özen gösteren habercilik söylemi oluşturmaktadır.

Günümüzde barış gazeteciliği, yurttaş gazeteciliği gibi kavramlara ihtiyaç duyulması medya haberlerinin genel olarak bu unsurları göz ardı ettiğini göstermektedir. Medyanın bu tutumu gazetecinin, haber kuruluşunun, toplumun ideolojik, kültürel, toplumsal kodlardan beslenen, farkında olunmayan bir ihmali ya da bilinçli olarak yaptığı çabalarla ortaya çıkmaktadır.

Benzer şekilde Theodore Peterson'un barış gazeteciliğinin topluma hizmet ettiği yönündeki görüşlerini Oya Tokgöz desteklemektedir (Tokgöz, 2008: 404); barış gazeteciliği, iyi niyetle gerçekleştirilebilecek bir gazetecilik türüdür ve insanlara iyi niyetle yaklaşılmasını amaçlamaktadır.

Barış gazeteciliği, savaş gazeteciliğine karşın popüler bir kavram olarak kullanılmasıyla temelde medyanın barış getirme konusunda olumlu katkı yapması gereği üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda, sadece eşik bekçilerinin ya da editörlerin değil aynı zamanda muhabirlerin de çatışmaya ait şiddetten uzak birtakım tepkilere daha fazla yer verilmesi suretiyle toplumu cesaretlendirmek ve bu doğrultuda hangi tür olayların haber yapılacağı ve bunların nasıl aktarılacağı sürecinde seçim yapmak temeline dayandırılan bir gazetecilik anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli barış gazeteciliği tanımları arasında çözüm önerilerine dikkat çeken tanım şöyledir:

“Barış gazeteciliği, barışı savunan, barışa barış için yapılanlara haber değeri atfeden, bu arada çatışmalı durumlarla ilgili olarak yapılan her türlü habercilikte savaşı, şiddeti kıskırtmak yerine barışı, çözümü kolaylaştırmak peşinde olan bir gazetecilik türüdür.” (Alankuş, 2009: 112)

Bir başka tanımda Süleyman İrvan medyanın sorumluluğunu ön planda tutmaktadır:

“Barış gazeteciliği, bakımından medya tansiyonu çatışmanın tarafları arasında veya içinde yükseltmek yönünden olumsuz bir rol oynarsa, aynı zamanda barışı getirmek yönünden olumlu bir rol oynayabilir.” (İrvan, 2006: 34)

Barış gazeteciliğinin kapsamında ele alınabilecek yeni habercilik anlayışlarından birisi de kadın haberlerini eşitlikçi bir yaklaşımla incelemeye alacağımız hak haberciliği kavramıdır.

2.1. Hak Haberciliği ve Kadın

Toplumsal düzene bakıldığında kadınların, çocukların, yoksulların, herhangi bir nedenle ayrımcılığa maruz kalan grupların, içinde buldukları kötü koşulların olağan dönemlerde medya için haber değeri taşımadığı sadece bu grup bireylerinin olumsuz davranışları söz konusu olduğunda haber gündemine eklendikleri dikkat çekmektedir. Kadınların ekonomik düzen içinde yer edinmeleri, güçlü pozisyonlara erişmeleri sınırlı sayıda haber konusu olurken, şiddete maruz kaldıklarında ya da cinsel obje olarak görüldüklerinde daha fazla habere konu oldukları görülmektedir. Bu durum gazetecilikte “hak haberciliği” adı altında yeni bir anlayışı ortaya çıkarmaktadır.

Hak haberciliğinde amaçlanan, en az erkeklerin öne çıkarılan başarıları ve olumlu yanları kadar kadınların da haberlerdeki başarı hikayelerinde toplumu yönlendiren etkin gruplar olarak konu olabilmeleridir.

Hak odaklı haberciliğe içerik olarak baktığımızda hak haberciliğini, haberin tanımının, çerçevelenme biçiminin değişmesi, elit odaklı olmaktan çıkarak, farklılıklardan ötürü hak ihlallerine ve ayrımcılıklara daha çok uğrayan ‘ötekiler’ lehinde kılınması olarak ifade etmek olanaklıdır (Alankuş, 2009: 109).

Hak haberciliğinin işlevsel olabilmesi için, gazeteciliğin geleneksel kodlarının ve genel geçer ilkelerinin, ‘ezberin bozulması’ biçiminde söz edebileceğimiz yeni bir söyleme kavuşturulması gereklidir. Bu söylem kapsamında gazetecinin haber yaptığı toplumdaki eşitsizliklerin farkına varıp, sadece olanı, biteni aktarmaktan ziyade bu eşitsizlikleri giderici bir tutumla haberlerini sunması ve toplumu bilinçlendirmeye yönelik bir misyona sahip olması beklenmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE YÖNTEMİ

Geleneksel gazetecilik anlayışında kadın haberleri, bireyleri eşitlik anlayışından uzak kadınlar ve erkekler olarak iki farklı grup olarak sunabilmektedir. Barış gazeteciliğinde ve hak gazeteciliğinde bu tutum eleştirilmekte ve alternatif bir gazetecilik tutumu sergilenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kadına yönelik haberler, erkeklerin başarı hikâyeleri karşısında kadınları ezilen, güçsüz ve bağımlı kişiler olarak gösterdiğinden farklı habercilik yaklaşımları tartışılmalıdır. Türk yazılı basınında haberlerdeki kadına bakış açısının son durumunu, kadınlarla ilgili yasal düzenlemelerin gündeme geldiği dönemi incelemeyi amaçlayan bu çalışmada haber örnekleri hak gazeteciliği kapsamında irdelenmiştir.

Ayrıca çalışmada, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine dair kanunun hazırlık aşaması öncesinde ve kanunun uygulanmasından sonra medyada yayımlanan kadın haberleri kadın kimliği ve kadına şiddet olguları üzerinden söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Yöntem olarak kullanılan söylem analizi, özellikle Van Dijk tarafından topluma hâkim olan gruplar ile daha etkisiz gruplar arasındaki temsil farklılıklarını ortaya koymada, içindeki kapalı ya da açık okumalara olanak veren, örtük ifadelerden söylenenin yanında söylenmeyeni ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Van Dijk’e göre, söylem analizinin ilkeleri haber söz dizimi (sentaks), açılış ve kapanış söylemi, hikâyenin kurulması, haber başlıkları, haberin bütünsel anlatımı, söylemin konusu, haberin retorisi, başka bir ifadeyle haberin formülü ve bağlamıyla oluşturulan ikna edici soyutlamaların toplumsal bağlama yerleştirilmesi ve kapanışla gerçekleştirilir (Bulut vd., 2004: 126). Van Dijk niteliksel olan bu yöntemi iki başlık altında uygulamıştır; makro ve mikro analizler. Makro yapı, haber başlıkları, giriş, sonuç genel fikri verme işlevine sahiptir. Ana metinde esas olay, arka plan bilgileri bağlam ve yorumlar yer alır. En önemli bilgiler öncelikle verilerek okuyucuya neyin daha önemli olduğu bildirilmektedir. Makro yapı, tematik ve şematik çözümleme olarak ayrılır. Tematik çözümleme, üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişlerini incelemektedir. Şematik çözümlemede ise durum ve yorum bölümleri bulunur.

Durum, haber olayı hakkındaki bilgileri içerir ve ana olayın ele alınış biçimini değerlendirir. Haberde bağlam ve ardağan bilgilerini içerir. Haber kaynakları ve olayın taraflarının sözlü tepkilerine yer verilen yorum bölümleri makro çözümlemenin son kısımlarıdır. Mikro yapı, sözcük seçimleri ve söz diziminden oluşur. Haberde kullanılan cümlelerin kısa veya uzun, basit veya bileşik ve etken veya edilgen cümle olmaları haberin ideolojik arka planı hakkında ipuçları verir.

Haberin ikna edicilik özelliğini arttıran, olayın taraf ve tanıklarının yorum ve sözel tepkilerinin yer aldığı alıntılar, olayın gerçekten olduğunun göstergesi olan fotoğraf ve haberin inandırıcılığını arttıran grafik, rakam ve sayısal verilerden oluşan haber retoriği, haberin mikro yapısının öğelerini oluşturmaktadır (Dijk, 2010).

3.1. Örneklem

Araştırmanın örneklemini iki bölüm olarak ele alınmış bu bölümlerden birincisi, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine dair kanunun hazırlık aşaması öncesinde medyada kadın haberlerini kapsamaktadır. Örneklemin ikinci bölümü ise Türkiye’de 8 Mart 2012’de yasalaşan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine dair kanunun yürürlüğe girmesinden sonra medyada halen yayın hayatına devam eden gazetelerdeki kadın haberlerindeki değişimin incelendiği gazete haberlerinden oluşmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümündeki örneklemini oluşturan gazeteler, Milliyet, Hürriyet, Radikal, Zaman, Sabah, Cumhuriyet gazeteleridir. Araştırma kapsamına giren haberler hak kadına olumsuz yaklaşımı vurgulayan haberler ile kadına dair bilgi vermeye dönük diğer haberlerdir. Haber araştırmalarının birinci bölümü Kadına Şiddet Yasası’nın gündeme geldiği 1 Şubat 2012 tarihinden 7 Şubat 2012 tarihine kadar geçen süre tarama alanı olarak sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümündeki örneklemini oluşturan gazeteler, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine dair kanunun uygulanma sürecinde yayımlanan haberlerin incelendiği Hürriyet, Sabah, Milliyet, Cumhuriyet ile Birgün gazeteleridir.

3.2. Bulguların Değerlendirilmesinde 1. Bölüm

Çalışmada söylem analizi, niteliksel bir değerlendirme olarak ele alınmış ve haberlerin analizini makro ve mikro yapıları üzerinden yapılmıştır. Ancak çalışmada gazete haber yoğunlukları hakkında yorum yapabilmek için nicel verileri aktarmak faydalı olabilir. Milliyet 12 haber, Hürriyet 3 haber, Radikal 6 haber, Zaman 2 haber, Sabah 6 haber, Cumhuriyet 13 haber. Burada incelenen 42 haberin 7’si olumlu, bir başka ifadeyle kadın haberlerinin yaklaşık yüzde 60’ı olumsuz haberden oluşmaktadır. Belirtilmesi gereken bir başka ayrıntı 7 olumlu haberden 6 tanesinin Cumhuriyet’te yer aldığı, kalan bir tanesinin ise Milliyet’te yayımlandığı bilgisidir.

Kadınların temsil edilme biçimlerini etken/ edilgen ayrımına göre incelediğimizde, kadınların toplam 10 haberde etken olarak yer aldığı, diğer bir deyişle kadın haberlerde yaklaşık yüzde 80 oranında edilgen olarak temsil edilmektedir. Söz konusu kadının etken olduğu haberlerin de yine Milliyet’teki bir tanesi dışında geri kalanı Cumhuriyet’te yayımlanmıştır. Kadın haberlerinde dikkati çeken bir sonuç ise taciz, tecavüz gibi olayların ortaya çıkarılmasında ailelerin desteğinden çok öğretmenlerin etkili olmaya başlamalarıdır.

Makro Analiz: Haber başlıkları ve girişlerindeki temanın incelendiği makro analiz kısmında kadın konulu haberler Milliyet, Hürriyet, Radikal, Zaman, Sabah, Cumhuriyet gazetelerinde incelenmiştir.

Milliyet: Gazetenin ele aldığı haber konularından neredeyse tamamı kadının edilgen olduğu, olumsuz olaylardan meydana gelmektedir. 12 yaşındaki kızını sözleşmeyle sattı (1.2.2012), 'Kızımı amcası kaçırdı' (1.2.2012), Antalya'da sözleşmeyle satılan kız Sivas'ta çıktı, (2.2.2012), 'O amca beni alıp otele götürüyordu' (3.2.2012), O aslında 2005 yılına dek... (3.2.2012), Töre cinayetine kurban giden kızın cenazesine ailesinden kimse gelmedi (4.2.2012), Kadına sigara dayağı (4.2.2012), Sevgiliye fantezili gasp (4.2.2012), İşte yılın ihaneti! (5.2.2012), 14 yaşında anne oldu (6.2.2012), Babasına rapor alamayınca hastane çatısından atladı (7.2.2012). Bu haberlerde temsil edilen kadın kimliği, öldürülen, parayla satılan, aldatılan, dayak yiyen, çocuk yaşta anne olan, çaresiz ve umutsuz bir kadın kimliğidir. Sadece tek bir haberde kadın etkindir, "Aldırma Ece, Aldırma! (5.2.2012)" örnekli bu haber de bir kadın gazeteci, Nuray Mert tarafından yazılmıştır.

Hürriyet: Gazete kadının şiddet mağduru olmasını sayfalarına taşımak yerine, kadının özne olabileceği haberlere yer verir. ("O kız konuştu: O adamın en ağır cezayı almasını istiyorum", 3.2.2012) Ancak buna rağmen "Eşim, evlendiğimizden beri o kadınla beraber (3.2.2012) örneği gibi aldatılan kadın da sayfalara taşınır. Tıpkı kadının doktor olmasına rağmen düştüğü komik durumlar gibi; Bayan doktorun yaşadığı 'kara mizah' (5.2.2012).

Radikal: Gazetede kadın haberlerinin konuları şiddet gören kadından, siyasette kadın etkinliğine kadar çeşitlidir. Sözleşmeyle satılan kız, baba evinde ortaya çıktı (2.2.2012), 'Ne biliyormuş bilirkişi ambulansın geç geldiğini' (4.2.2012), CHP' li Güler: AKP Türkiye için gizli gündemini açığa vurdu (6.2.2012), Aslı'nın ölümünde yetkililer valinin emrini dikkate almamış (7.2.2012), 'KATASAMO'nun sırrı ortaya çıktı (7.2.2012). Ancak dikkat çeken bir ayrıntı, kadının da şiddet gösteren bir özne olarak da temsil edilmesidir; "Uşak'ta iki liseli kız bıçakla kavga etti, biri öldü" (7.2.2012)

Zaman: Gazete haber konuları arasında kadına en az yer verendir. Bu haber konuları da yasa tasarısı ve hava şartları genelinde kalır. "Kadına şiddet yasası, Bakanlar Kurulu'nda" (1.2.2012), "Bartın'da bir kadın, donarak öldü" (1.2.2012).

Sabah: Gazete haber konularını çok okunduğu düşünülen, ilginç olması beklenen magazin olayları üzerinde yoğunlaştırır. "Dünyanın en beğenilen 99 kadını" (2.2.2012), Yıllarca sirklerde gezdirilen genç kızın dramı (3.2.2012), Seri katil hemşire dehşeti (4.2.2012), Türk tv'lerinde kalınan en zor durum (5.2.2012), Bu da size kapak olsun şimdi mutluluktan ağlayacağım (6.2.2012), Melek mi şeytan mı? (7.2.2012).

Cumhuriyet: "Müziğin Nobel'i Hrant'ın anısına" (2.2.2012), "Aslı Nemutlu'yu ihmal öldürdü" (3.2.2012), "Sendikada da var olacağız" (3.2.2012), "Baba satmış, öğretmen fark etmiş, devlet umursamamış: 12 yaşındaki kızını sözleşmeyle satmış" (3.2.2012), "AKP'li Ekmekçi'den eğitime tuhaf yaklaşım: Evlendirecek kız bulamıyoruz" (5.2.2012), "Arzu Mardin'de toprağa verildi" (5.2.2012), "2 kadın daha öldürüldü" (5.2.2012), "kadını hedef alan şiddet olayları her geçen gün artarak devam ediyor" (5.2.2012), "Denizlide baro öncülüğünde çalışma başlatıldı: Kadına şiddete karşı birleştiler" (5.2.2012),

“Haksız tahrik indiriminin başka kadın cinayetlerine yol açacağına dikkat çekiliyor: Katil indirim peşinde” (5.2.2012), “Ergenekon sanığı Paksüt: İstesem siyaset yapardım” (7.2.2012), “Meksika’da ilk kadın devlet başkanı adayı (Josefina Vaquez mota)” (7.2.2012), “Cumhuriyet’in gülen yüzü (Prof. Dr. Türkel Minibaş)” (7.2.2012).

Makro analiz açısından gazetelerin kadın haberlerinde hangi temayı öne çıkardıklarına bakıldığında, olumsuz haberlerin çoğunlukta olması nedeniyle de mağdur olan kadın ve magazin unsuru olarak kullanılan eğlendirici haber konusu olarak kadın vurgularının dikkat çektiği görülmektedir. Ailesi ve en yakınları tarafından taciz edilen, satılan, kendisine verilen edilgen kimlik rolüyle birey olamayan kadın teması haberlerin genel özelliklerindedir. 12 yaşındaki kızını sözleşmeyle sattı (Milliyet, 1.2.2012), kadının edilgen kimliğinin yanı sıra kendisine atfedilen yeni bir kimlik de şiddet haberlerinde yansıtılan silah kullanan acımasız katil kimliğidir. Uşak'ta iki liseli kız bıçakla kavga etti, biri öldü (Radikal, 7.2.2012), Seri katil hemşire dehşeti (Sabah, 4.2.2012).

Milliyet gazetesine makro açıdan bakıldığında, kadınlar hakkında en fazla haber yapan gazete olduğu, ancak kadının olumsuz ve aynı zamanda edilgen haberlerle gündeme alındığı görülmektedir. Gazete sadece bir haberde, (Aldırma Ece, Aldırma!/ Milliyet, 5.2.2012), kadına olumlu yaklaşımla etken bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bu haber, Ece Temelkuran’ın The Guardian gazetesine yazdığı ‘Türk gazeteciler çok korkuyor, fakat buna karşı durmalı’ başlıklı yazısından sonra aldığı eleştiriler üzerine kendisini destekleyen Nuray Mert’in analiz haberidir. Bu haber diğer haberlerden farklı olarak kadının pasif kalmadığını, dış basında kabul gören bir gazete aracılığıyla direniş gösterebilen etken bir haberci kimliğine vurgu yapmaktadır. Haberin enformasyon kaynağı olarak da bir kadının görülmesi anlamlıdır, çünkü haber kaynaklarının erkekler üzerinde yoğunlaşması, erkek bakış açısı olan haberleri gündeme getirmektedir.

Hürriyet gazetesinde daha az sayıda yapılan kadın haberlerinde gelenek, töre ve şiddetin yerine zaman zaman kadına söz hakkı verebilen, magazin özellikleri taşıyan “soft” haber olarak tanımlanan kadın-erkek ilişkilerinin tema olarak seçildiği görülür.

Radikal gazetesinde, kadın haber konuları oluşturulurken, hem geleneklerin etkisiyle yaşanan olaylardan, hem de kadınla ilgili sözü olan farklı kişilerin açıklamalarından yararlanılır. Bunun yanı sıra gazetenin haberlerinde kadının şiddet gösteren kimliği de vurgulanır.

Zaman Gazetesi, kadına haber konuları arasında en az yer veren gazete görünümündedir. Kadın fotoğraflarına yer verilmez, mağdur olduğu haberleri sayfalarda görülmez. Kadın daha çok kanun teklifi gibi kamusal anlamda bilinmesinde yararı görülen haberlerle gündeme gelir.

Sabah Gazetesi, kadın haberlerini çoğunlukla dış kaynaklı magazin konuları arasından seçen, fotoğrafın ana unsur olarak seçildiği bir haber anlayışıyla diğer gazetelerden farklılık gösterir. Böylece kadın bakılan, eğlendiren, gülümseten, zaman geçirtebilen bir unsur olarak haberlerde yer alır.

Cumhuriyet Gazetesi, incelenen gazeteler arasında kadına haberlerine en fazla yer veren ve kadın haklarını savunan, eşitlikçi bir yaklaşımı benimseyen tek gazetedir. Kadın, sayfalarda olumlu haber özellikleriyle yer alırken etken, okuyuculara aktarılan kendi alanında uzmanlaşabilen, mesleğinde başarılarıyla öne çıkan, girişimci, başarılı, çağdaş bir kimlikle birey olabilen kadındır.

Mikro Analiz: Gazete haberlerine mikro açıdan bakıldığında sözcük seçimleri, cümle yapıları ve haberin ikna yolları (retorik) incelendiğinde gazetelere göre bazı farklılıklar gözlemlenmiştir. Milliyet gazetesinde genel olarak kadınla ilgili olumsuz haberlerin ağırlık kazandığı incelenen haberlerden bir tanesinin olumlu olduğu bu haberin de bir kadın tarafından yapıldığı dikkat çeker. Gazete en yakınları tarafından zarar gören, çaresiz kadın kimliğini “12 yaşındaki kızını sözleşmeyle sattı (1.2.2012)” örneğinde olduğu gibi seçtiği sözcüklerle de ortaya koyar. Hürriyet gazetesi, kadına söz hakkı veren habercilik yaklaşımını “O kız konuştu: ‘O adamın en ağır cezayı almasını istiyorum’ (3.2.2012)” örneğinde olduğu gibi verirken, aynı zamanda “Bayan doktorun yaşadığı 'kara mizah' (5.2.2012)” haberinde olduğu gibi kadını cinsel kimliğiyle yansıtmak sözcükler de kullanmaktan çekinmez. Radikal gazetesinde kadın kimliği hem “satılan kız” tanımlamasıyla hem de “Uşak'ta iki lise kız” olarak cinsel kimliği öne çıkaran sözcüklerle çeşitlilik gösterebilmektedir. Zaman gazetesinde kadın hükümet ve yasalarla korunan kimliktedir. Diğer gazetelerde örneklerini gördüğümüz gibi haberlerde yer alan kadınlar da ölebilir ancak bu kez doğal şartlarla; “Bartın'da bir kadın, donarak öldü (1.2.2012)”. Sabah gazetesi, haberin ilginçlik ögesini öne çıkaran olayları seçerken kullandığı sözcüklerin de ilgi çekmesini amaçlar. “Yıllarca sirklerde gezdirilen genç kızın dramı (3.2.2012), Seri katil hemşire dehşeti (4.2.2012)”.

Cumhuriyet gazetesi, incelemenin makro analiz bulgularının da desteklediği gibi, kadının olumlu haberlerle, etken ve bağımsız kimliğini öne çıkaran yaklaşımı ile diğer gazetelerin kadına yaklaşımına göre önemli bir fark yaratmaktadır. Bu farklılık seçilen hem konuların çeşitliliği hem de olayların haber olarak aktarımında kullanılan başlık, spot, sözcük seçimleri ve içeriklerle diğer gazetelerden ayrılmaktadır. “Sendikada da var olacağız” (Cumhuriyet, 3.2.2012), “Meksika’da ilk kadın devlet başkanı adayı (Josefina Vaquez mota)” (7.2.2012) örneklerinde görüldüğü gibi Cumhuriyet ‘te temsil edilen kadın, kültürde, sanatta, siyasette kısaca bütün alanlarında başarılarıyla, istekleriyle, etken ve çağdaş bir birey olarak hayatın içindedir. Gazete diğer gazetelerle benzer şekilde, “2 kadın daha öldürüldü” (Cumhuriyet, 5.2.2012)” örneğinde olduğu gibi kadınları şiddet gören kişiler olarak aktarmasının yanısıra, bu haberlerin kadının olumlu ve etken olduğu haberlerden fazla olmaması nedeniyle hak haberciliği açısından yaptığımız inceleme kapsamında Cumhuriyet’in kadına eşitlikçi bir yaklaşımda olduğu sonucuna varılabilir düşüncesindeyiz. Gazetede ki 1-7 Şubat 2012 tarihlerindeki olumlu haberler daha önce yapılan bir incelemeyle (1-7 Şubat 2011), karşılaştırıldığında, kadın haberlerindeki eşitlikçi ve olumlu haberlerin arttığı görülmektedir.

3.3. Bulguların Değerlendirilmesinde 2. Bölüm

Hürriyet gazetesinde kadın konulu 25 haber tespit edilmiştir. Öte yandan kadına şiddet içerikli 3065 haber bulunmuştur. (<http://www.hurriyet.com.tr>).

Sabah gazetesinde 155139 kadın konulu haber ve kadına şiddet içerikli 49878 haber tespit edilmiştir. (<https://www.sabah.com.tr>).

Milliyet gazetesi elektronik arşivinde kadın başlığı altında 1 adet olumlu içerikli kadın haberi bulunmuştur. (<https://www.milliyet.com.tr/>).

Buna karşılık Milliyet gazetesinde elektronik arşiv taramasında 4114 kadına şiddet içerikli haber tespit edilmiştir. Bu haberlerden 100 tanesi 2020 yılının Ocak ve Şubat aylarına ait haberlerdir. (<https://www.milliyet.com.tr>).

Milliyet gazetesi, kadın haberlerinin olumlu içeriklerle ve kadına şiddet karşıtı haber anlayışı ile yayımlanmasında öncülük eden bir gazetedir. Bu anlamda kadına şiddet yasasının çıkması öncesinde yapılan haberlerle kamuoyunda bu konuda ciddi bir bilgilendirme sağlanmıştır. Milliyet gazetesi elektronik arşivinde tespit edilen olumlu haber örneği, Asu Maro imzalıdır ve Helsinki Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda başarılı olan kadın atletler Gülcan Mıngır, Nevin Yanıt, Aslı Çakır Alptekin, Gamze Bulut ile ilgilidir.

Bulguların incelendiği birinci bölümde en çok olumlu haber sayısı ve kadın kimliğinin olumlu içeriklerle etkin olarak sunulduğu gazete Cumhuriyet gazetesidir. Bu nedenle bulguların ikinci bölümdeki değerlendirilmesinde bu öneminden dolayı tekrar ele alınan Cumhuriyet gazetesinde 183827 adet kadın haberi tespit edilmiş ve 1-7 Şubat 2020 tarih aralığında haberlerden 6 tanesinin kadına şiddet haberi olduğu görülmüştür. (<https://www.birgun.net>).

Haber başlıkları ve konuları şöyledir:

1 Uzaklaştırma yetmedi. Haber boşanma aşamasındaki bir kadının kocası tarafından öldürülmesi

2 Günlüğüne istismarı yazmış. Haber öldürülen kadının günlüğü hakkında bilgiler içeriyor

3 Barda oturan kadını vurdu. Bir erkek tarafından vurulan kadın haberi

4 Araya gireni bıçakladı. Haberde eşini döven erkeğin araya girenlere de saldırması hakkında

5 Çet ailesi adalet istiyor. Haber 20. Kattan atılan üniversite öğrencisi genç kız hakkında

6 18 yaşındaki kızını uyurken öldürdü. Haber kızını yatağında vuran babanın daha sonra yanlışlıkla vurduğum açıklaması hakkında

Kadın haberlerinin yer aldığı gazeteler arasına katılan Birgün gazetesinde 1-7 Şubat 2020 tarihleri arasında 6 adet kadın haberi yayımlanmıştır. Bu haberlerin konu çeşitliliği ve içeriklerinin kadın kimliğine objektif yaklaşan ve gündemi nesnel olarak yansıtan haberlerden oluştuğu görülmektedir. Haber başlıkları şöyledir:

- 1 Cinsel sağlık paneli yarın İTO'da
- 2 Ayşe Karaman davasında avukatların talepleri reddedildi
- 3 Gülelda'nın ismi doğduğu evin sokağında yaşayacak
- 4 Boşandığı kadına şiddet uygulayan erkek elektronik kelepçeyi kırınca tutuklandı
- 5 HSK sorumlu ararken 57 kadın öldürüldü
- 6 Erk oyunları: Mansplaining, Lovebombing, Gaslighting

SONUÇ

Medyanın taşıdığı toplumsal sorumluluk anlayışı, gazetecinin haberleri objektif bir şekilde, haber ve yorum ayrımı gözeterek, haber değerlerine özenli bir gazetecilik yaklaşımını gerektirir. Gazeteciden beklenen bu objektif ve insan haklarına uygun habercilik anlayışı çeşitli nedenlerle gerçekleşemeyebilir. Gazeteciler özellikle yaptıkları haberlerin okunma ve ilgi çekme kaygıları gibi nedenlerle, şiddet olayları gibi tercih edildiği düşünülen sansasyonel haberlere, cinsellik ve görsel unsurların ağır bastığı, kolay okunan başka bir ifadeyle bakılan magazin haberlerine yönelmektedirler. Söz konusu haberlerde hem ilgi çekme noktasında hem de görsellik anlamında kadın haberlerinin sayfalarda yer aldığı örnekler çoğunluktadır. Bununla birlikte gazetecinin yaşadığı toplumda hâkim olan gelenek ve törelerin de etkisiyle oluşan kadın yaklaşımı, kadın haberleri yapan gazetecinin istemeden de olsa etkilendiği koşullar arasındadır. Yine gazetecinin kişiliği, ideolojisi, inançları, kültürü ile çalıştığı gazetenin yayın politikası haberleri seçerken ve oluştururken objektiflikten uzaklaşmasına neden olabilir. Etkilenmesi ihtimali bulunan bütün bu etkiler sonucunda barış gazeteciliği, hak odaklı gazetecilik gibi kavramlarla tanımlanabilen, haberin taraflarına eşit yaklaşımı ifade eden bir gazetecilik anlayışından uzaklaşılabilir. Toplumu oluşturan bireylerin eşit birey yaklaşımı yerine kadınlar ve erkekler olarak, çatışan iki farklı cins üzerinden ayrımla haber ögesi yapıldıkları görülmektedir. Bu durum gazetecilikte barış gazeteciliği denilen yeni bir haber anlayışı ihtiyacını doğurmuştur. Barış gazeteciliği, haberlerde çatışma unsurlarının ön plana çıkarılmasının haklara saygı duymayan, ayrımcı gazeteciliği devam ettireceği, toplumda eşitlikçi anlayışın yerleşmesine katkı sağlamayacağı anlayışıyla her türlü ayrımcılığa karşı durmayı önermektedir. Bu öneri kapsamında ayrımların en önemlilerinden olan kadın erkek ayrımı ve eşitsizliği, haberlerde kaçınılması gereken uygulama olarak sunulmaktadır.

Barış gazeteciliği ise; hak odaklı gazetecilik kapsamında, medyanın toplumdaki kadın algısını oluşturmadaki etkinliği dikkate alınarak, haberleri oluşturan konuların, olayların seçilmesinde ve haber içeriklerinin oluşturulmasında kadına ve erkeğe eşit söz hakkı tanıyan bir haber yaklaşımını içermektedir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde 2012'nin Şubat ayı ilk haftasında, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine dair kanunun hazırlık aşaması öncesinde haberler Türk yazılı basınının başlıca örneklerinden olan Milliyet, Hürriyet, Radikal, Zaman, Sabah, Cumhuriyet gazetelerinde söylem analizi yöntemiyle bir hafta süreyle incelenmiştir. İncelenen dönem içerisinde konuya ilişkin Cumhuriyet gazetesinde 13, Milliyet gazetesinde 12, Radikal gazetesinde ve Sabah gazetesinde 6, Hürriyet gazetesinde 3 ve Zaman gazetesinde 2 haberin çıktığı görülmüştür.

Toplam 42 haberin 7 tanesi kadına olumlu yaklaşırken, 35 tanesi olumsuz yaklaşmıştır. Bu olumlu haberlerin de 6 tanesi Cumhuriyet gazetesinde, kalan bir tanesi ise Milliyet gazetesinde yayımlanmıştır. Diğer gazetelerin verdikleri haberlerde kadına genel olarak olumsuz bir yaklaşım sergiledikleri söylenebilir.

Gazetelerde kadın haberleri incelenirken belirli temaların yoğunluk kazandığı görülmüştür. Bu temalar büyük bir çoğunlukla yakınları tarafından taciz edilen, zarar verilen kadınların hikâyelerinden oluşmaktadır. Ayrıca intihar teşebbüsünde bulunan kadın, aldatılan kadın, çocuk anneler, kendini komik duruma düşüren kadın, ihmale uğrayan kadın, katil kadın, cinsel anlamda beğenilen kadın haberlerin diğer temaları arasındadır. Ancak diğer beş gazetede çoğunlukta olan bu haber temalarının tersine, Cumhuriyet gazetesi kadın haberlerinde diğer gazetelerden farklı temalar öne çıkmaktadır. Cumhuriyet'in haber temalarındaki bu farklılık, müzisyen kadın, siyasete katılan kadın, haksızlıklara karşı yasal değişiklikler isteyen kadın, hak talep eden kadın, devlet başkanı kadın ve Cumhuriyet'in gülen yüzü kadın temalarıyla gösterdiği habercilikte ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine dair kanunun uygulanmasından sonra günümüzde medyada yayımlanan kadın haberlerinin nicel ve nitel olarak incelenmesiyle elde edilen bulgulara göre ise; gazetelerde kadın haberlerinin sayısal olarak artmaya devam etmesine rağmen bu haberlerin büyük oranda olumsuz içerikli ve kadına karşı şiddet olaylarından meydana geldiği yönündedir. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce yayımlanan olumlu haberler içeriklerinin sayısı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra da devam etmesine rağmen artış oranının dikkate değer ölçüde olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hakkında bilgilendirmenin medyada yeterince yapılmadığını ve kamuoyunun yeterince oluşturulmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, gazeteciliğin sadece olayları bütün gerçekliğiyle aktarmak değil, ileriye dönük gazetecilik anlamında haksızlığa uğrayan, kendisine eşit söz hakkı verilmeyen, medyada yeterince temsil edilmeyenden yana, kadından yana olan, kadına şiddeti gerekçelendirmeyen yeni ve farklı bir habercilik anlayışı gerektirdiğini kabul edilmesi gerekmektedir. Türk basınında örnekleri yeni yeni verilmeye başlanan söz konusu hak haberciliği anlayışının yaygınlaşmasının, daha eşitlikçi bir medyayı oluşturabileceği düşüncesindeyiz.

KAYNAKÇA

- Alankuş, S. (2009), “*Yeni Habercilik Arayışları: Hak Odaklı Habercilik, Yurttaş Gazeteciliği, Barış Gazeteciliği*, (Der.) Sevdâ Alankuş, Gazeteciliği Başlarken Okurdan Haber Odasına, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Alver, F. (2010), *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları*, İstanbul: 2010.
- Bulut, S. ve Yaylagül, L. (2004), Türkiye’de Yazıda Basında Yargıtay ve Mafya İlişmesine Yönelik Haberler”, *Gazi İletişim Dergisi*, S.19, 119-142.
- Connell, R. W. (1998), *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi Arşivi, 1-7. 2. 2012.
- Çelenk, S. (2009), *Televizyon Haberciliğinde Etik*, Ed. Bülent Çaplı, Hakan Tuncel, Ankara, AÜİF Yayınları.
- Dijk, T. V. (9.4.2010), “Haber Söylemi”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi 60.Yıl Kutlamaları Seminer Notları*, İstanbul.
- Dunois, E. (1971), “*Feminism old wave and new wave.*” The Cwlu Herstory website archive_www.cwluherstory.com/CWLUArchive/wave.html. Erişim Tarihi: 02.05. 2016
- Habermas, J. (2001), *İletişimsel Eylem Kuramı*, (Çev.Mustafa Tüzel). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Habermas, J. (1992), *Faktizitaet und Geltung. Beitrage zur Diskurtheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaates*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Hürriyet Gazetesi Arşivi, 1-7.2.2012
- İrvan, S. (2006), “Peace Journalism As A Normative Theory: Premises and Obstacles”, *Global Media Journal: mediterranean Edition I (2)*, ss. 34-39.
- İrvan, S. (2008), “Normatif Kuram Olarak Barış Gazeteciliği: Önermeler ve Engeller”, İncilay Cangöz (Ed.), *Uygun Adım Medya: Bir Bilinç Körleşmesi*, Ankara: ayraç Yayınları.
- Köse, A. (2011), *Türk Basınında Kadın: 2010 Türkiye’inde Sosyal Haklar Açısından Kadınların Temsili, III. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, İstanbul; Petrol-İş Yayını, 401-418.
- Milliyet Gazetesi Arşivi, 1-7.2. 2012-04-07
- Radikal Gazetesi Arşivi, 20.6.2008
- Radikal Gazetesi Arşivi, 1-2.2.2012
- Rhode, D. L. (1995), “Media Images : Feminist Issues” *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 20(3): 685-710.
- Sabah Gazetesi Arşivi, 1-2.2.2012
- Tanör, B. (1978), *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, İstanbul: May Yayınları.

Tokgöz, O. (2008), *Siyasal İletişimi Anlamak*, Ankara: İmge Kitapevi.

Uçak, O., (2007), *Gündem Haber İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Basının Gündem Belirlemedeki Rolü*, *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

Zaman Gazetesi Arşivi, 1-2.2.2012

Birgün, Gazetesi Kadın Haberleri Arşivi

<https://www.birgun.net/ara?q=kad%C4%B1n&c=37&a=&fd=2020-02-01&td=2020-02-07> Erişim Tarihi: 06.01.2020

Hürriyet Gazetesi Kadın Haberleri Arşivi,

<https://www.hurriyet.com.tr/arama/#/?page=1&key=KADIN%20haberleri&where=/&how=Article,NewsVideo,NewsPhotoGallery,Column,Recipe&platform=/&isDetail=false> Erişim Tarihi: 02.01.2020

Milliyet Gazetesi Kadın Haberleri Arşivi,

<https://www.milliyet.com.tr/pembenar/kadinlarin-basarisiyla-gurur-duymak-1562163> Erişim Tarihi: 04.01.2020

Milliyet Gazetesi Kadın Haberleri Arşivi,

<https://www.milliyet.com.tr/haberler/kadina-siddet> Erişim Tarihi: 04.01.2020

Sabah Gazetesi Kadın Haberleri Arşivi,

<https://www.sabah.com.tr/arama?query=kad%C4%B1na%20%C5%9Fiddet> Erişim Tarihi: 09.01.2020.